

ӘОЖ327.7

А.О. Каримсаков, К.Н. Макашева

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті,
Халықаралық қатынастар факультеті, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: m.klara@mail.ru

«Араб көктемi» және оның Еуропалық Одақтың аймақтық стратегиясына ықпалы

2010 жылдың аяғында және 2011 жылдың басында Солтүстік Африка мемлекеттері Тунис, Египет, Ливияда басталған «араб көктемi» бүкіл Таяу Шығыс аймағына жайылды. Бұл революциялық толқындар 2011 жылдың ақпан айының соңына 22 араб мемлекетінің 19-ын қамтыды. Бұл аймақтағы елдер 2004 жылдан бастап Еуропалық Одақтың шығысқа кеңеюінен соң, көршілестік саясатының ауқымына кірген еді, ал 2008 жылдан бастап оның Жерортатеңізі үшін Одақ көліміндегі әріптестеріне айналған еді.

Мақалада ЕО-тың бастапқы кезеңдегі ұстамды жауапта болуының себептері, кейін ЕО-тың жаңа аймақтық стратегияны және тиісті тәсілдер мен құралдарды жасап шығарудың қажеттілігі қарастырылады. Жаңа аймақтық стратегияны жасап шығару тек қана саяси емес, сонымен қатар, қаржылық-экономикалық қажеттіліктен шықты. Мақалада ЕО саммиттерінің қорытынды құжаттары басты назарға алынып, араб мемлекеттерімен жетілдірілген ынтымақтастық концепциясы баяндалған ЕО-тың ресми құжаттары қарастырылды.

Жалпы алғанда ЕО өзінің бұрынғы саясатынан бас тартатындығын мәлімдеп отырған жоқ, ол аймақтағы өзгерістер мен осыған байланысты туындап жатқан жаңа мүмкіндіктерді ескере отырып, өз бағытын қайта жаңғыртқандығын көрсетіп отыр.

Түйін сөздер: «араб көктемi», революциялық төңкеріс, революциялық толқын, аймақтық саясат, аймақтық стратегия, әріптес мемлекеттермен ынтымақтастық.

А.О.Каримсаков, К.Н.Макашева

"Арабская весна" и ее влияние на региональную политику Европейского Союза

«Арабская весна», начавшаяся в конце 2010 г. и в начале 2011 г. в государствах Северной Африки как Тунис, Египет, Ливия распространилось почти на весь регион Ближнего Востока. К концу февраля 2011 года волнениями были охвачены 19 из 22 арабских государств. Страны региона стали адресатами Европейской политики соседства, инициированной ЕС в 2004 году после его расширения в восточном направлении, а с 2008 года – его партнерами в Союзе для Средиземноморья.

В статье рассматриваются причины сдержанной реакции со стороны ЕС на начальном этапе, а затем необходимости выработки Евросоюзом новой региональной стратегии и соответствующих подходов и инструментов. Императив выработки новой региональной стратегии был не только политическим, но и финансово-экономическим.

В статье большое внимание уделяется итоговым документам саммитов, рассматривается официальный документ ЕС, в котором изложена модернизированная концепция сотрудничества с арабскими государствами.

В целом, ЕС декларирует не отказ от своей прежней политики, а показывает существенное обновление своего курса с учетом происходящих в регионе изменений и возникающих в этой связи новых возможностей.

Ключевые слова: «арабская весна», революционный переворот, революционная волна, региональная политика, региональная стратегия, сотрудничество со странами-партнерами.

А.О.Каримсаков, К.Н.Макашева

"The Arab spring" and its impact on the regional policy of the European Union

"Arab Spring", which began in late 2010 and early 2011 in North African countries as Tunisia, Egypt, and Libya has spread to almost the entire Middle East region. By the end of February 2011 riots were covered by 19 of the 22 Arab states. Countries in the region have become recipients of the European Neighborhood Policy of the EU initiated in 2004 after its expansion eastward, and since 2008 – its partners in the Union for the Mediterranean.

The article discusses the reasons of restrained reaction from the EU at the initial stage, and then the need to develop a new regional strategy for the European Union and relevant approaches and tools. Imperative to develop a new regional strategy was not only political, but also economic and financial.

The article focuses on large outcome documents of summits, considers the official document of the EU, which outlines a modernized concept of cooperation with Arab states.

In general, the EU declares not a rejection of its previous policy, but shows a significant update to its course, taking into account changes occurring in the region and arising in this new capacity.

Key words: «Arab spring», revolution, revolutionary wave, regional policy, regional strategy, cooperation with partner countries.

2010 жылдың аяғында және 2011 жылдың басында Тунистегі революциядан бастау алған «араб көктемі» Еуропалық Одақ үшін күтпеген жерден болды. 2010 жылы желтоқсанның аяғында болған революциялық төңкерістің нәтижесінде Тунистегі Бен Али режимінің құлауына себеп болған елдегі, әсіресе жастар арасындағы жұмыссыздық, жемқорлықтың жоғары деңгейде болуы, үкімет тарапынан оппозицияның басылып тасталуы сияқты мәселелер шамамен 350 миллион халықты құрайтын бүкіл аймақтағы араб елдеріндегі көтерілістердің өршуіне ықпалын тигізді. Бұл революциялық толқындар Египет, Йемен, Ливия, Сирияға жайылды. ЕО өз тарапынан бұл оқиғаларға уақтылы жауап бере алмауы оның бастапқы кезде-ақ нақты ұстаным қабылдай алмағандығынан көрінеді: көтеріліске шыққан халыққа қолдау көрсету ме әлде ресми билік өкілдерімен байланысты сақтап қалу ма? Осыған байланысты ЕО-тың әрекетсіздігіне өз ішінен сын айтылды. Алайда, бұндай жағдайда тез арада бір жақты ұстанымды қабылдау мүмкін еместігін, біріншіден, жағдайдың белгісіздігімен, екіншіден, консенсустық шешімге келудің қиындығымен сипаттауға болады.

2011 жылы бірқатар үкіметтік емес ұйымдар, олардың ішінде Адам құқықтары бойынша еуро-жерорталық желі, адам құқықтары бойынша халықаралық федерация, шекарасыз репортерлар Тунистегі оқиғалардың дамуына байланысты өздерінің алаңдаушылықтарын білдірді. Олардың мәлімдемесінде ЕО бұл жағдайға қатысты өзінің тиісті жауабын қайтармады делінген және бұл ұйымды азаматтық тұрғындарға жасалған зорлық-зомбылықты әшкерелеуге шақырды. ЕО-тың ұстанымдылығы сынға алынды.

Еуропарламентте тунистік билік өкілдерінің әрекетін социалистер және «жасылдар» тобы қатаң сынға алды. Мысалы, Даниэль Кон-Бендит ЕО-тың тунистік реакцияға жауап қайтаруға дайын еместігі жайлы өкінішін

білдіріп, өзінің әріптестеріне қатысты біртұтас, жүйелі және нәтижелі сыртқы саясат жүргізе алмай отырғандығын көрсетті деп атап кеткен болатын [1].

2011 жылдың 31-ші қаңтарында ЕО-тың сыртқы істер министрлері Кеңесінің отырысы өтті. Оңтүстік Жерортатеңізіндегі жағдайдың ушығуы мен қақтығыстардың күшеюін ескере отырып, күн тәртібінде басты назар аймақтық мәселеге аударылды. Билік ауысқаннан кейінгі Тунистегі жағдайды қарастыра келе, министрлер тунистік революцияның көрші елдерге, әсіресе Египетке тигізетін ықпалына көңіл бөлді. Сонымен бірге, олар Тунис және Египет бойынша қабылданып жатқан шешімдер болашақ аймақтық саясаттың координаттарын қалыптастыратындығын және бұл шешімдер еуропалық тәсілдің моделі ретінде қабылданатындығын түсінді. Египет бойынша министрлік талқылаулар барысында ЕО-тың аймақтағы саясаты және оның қатысуын, соның ішінде Еуропалық көршілестік саясатты (ЕКС) қайта қарастыру жөніндегі талқылаулар жүре бастады. Кэтрин Эштон Кеңестің күн тәртібіне ЕКС-ты талқылауды кіргізетінін тұжырымдады [2]. Брюссельдің Тунистегі ресми билікке қарсы халық көтерілісіне деген түсініксіз ұстанымы Тунис халқының өз құқықтары мен демократиялық ұмтылыстары үшін бейбіт күресуін мойындаумен өзгерді.

Кенес өз қорытындыларында Тунистің демократиялық ұмтылыстарына ниеттес екендігін және оған тұрақты демократияны, заңның үстемдігін және демократиялық плюрализмді орнатуда қолдау көрсететіндігін растады. ЕО ауыспалы үкіметтің сәйкес шешімдеріне және оның өзіне алған міндеттеріне қолдау көрсететіндігін және олардың орындалуы керектігін білдірді.

Еуропарламенттегі сыни көңіл-күйлер ЕО-тың ішінде белсенді саяси лагердің күшеюіне алып келді. ЕО-тың жетекші бес елінің көшбасшылары (Германия, Франция,

Ұлыбритания, Италия және Испания) 4-ақпанда ЕО-тың саммиті қарсаңында Египетте жаңа үкіметті тез арада құруды бастау қажеттілігі айтылған бірлескен декларацияны жариялады. Нәтижесінде Еуропалық Кеңес (ЕК) осы бестіктің ізінше Египетті өтпелі үрдісті дереу бастауға шақырды, бірақ бұл сол кездегі басшылықтың кету керектігімен тікелей байланыстырылмады. Биліктің ауысу қажеттілігі жөніндегі жалпы түсінікке қарамастан, ГФР канцлері Ангела Меркельдің берген түсініктемесі бойынша ЕО Египеттің ішкі істеріне жататын мәселені шешуге ресми түрде араласа алмайды.

Ресейлік сарапшы Д. Даниловтың пікірінше Тунис және Египеттегі оқиғалар ЕО-тың үш қағидатты қорытындыға келуіне алып келді [3]. Біріншіден, еуропалық реакция оқиға барысынан қалып бара жатқандығы белгілі болды. Ал ОСҚС-ның жаңа механизмдері мен құралдары тиімсіз екендігін көрсетті. Екіншіден, бұл революциялық толқын Тунис және Египет территорияларында тоқтап қалмайтындығы анық болды. Ол аймақтың басқа мемлекеттерінде де орын алуы әбден мүмкін еді. Үшіншіден, ЕО-тың көршілестік және жерортатеңіздік саясатының сәтсіздікке ұшырағандығы түсінікті болды.

Бұл қорытындылардың қиылысуы ЕО-ты жаңа аймақтық стратегияны және тиісті тәсілдер мен құралдарды жасап шығару қажеттілігіне алып келді. Бұған түрткі болған негізгі себептерге аймақтағы қауіптің көлемділігін, оқиғалар динамикасының және өзгерістердің үдемелілігін, тұрақсыздықтың күшеюін жатқызуға болады. Бұған қоса тиімсіз тәсілдер мен ескірген құралдарды қолданудың мүмкін еместігі өз септігін тигізді. Жаңа аймақтық стратегияны жасап шығару тек қана саяси емес, сонымен қатар, қаржылық-экономикалық қажеттіліктен шықты. Өйткені, ЕО мемлекеттерінің сәтсіздікке ұшыраған саясаттың мақсаттары мен құралдарына қаржы бөлуді жалғастыруға келісім берулері күмән тудырушы еді.

2011 жылдың ақпан айының басында ЕК жаңа аймақтық стратегияны жасап шығаруға бастама жасады. Араб-жерортатеңіздік аймағындағы өтпелі және трансформациялық үрдістерге қолдау жасауға бағытталған шаралар пакетін жасау К. Эштонға тапсырылды. Саммитте ЕО тарапынан көрсетілетін көмектің басымды бағыттары анықталды. Оларға демократиялық институттардың нығаюы, демократиялық

басқаруды және әлеуметтік әділеттілікпен қамтамасыз ету, еркін және әділетті сайлауларды дайындау кірді. ЕО-тың жетекші елдері осы мақсаттарға сәйкес ЕКС-ты және гуманитарлық көмек көрсету үшін құралдарды бейімдеу керектігін мойындады. Қорытынды құжатта еуропалық елдер алғаш рет шарттылық қағидатын белгіледі. Бұл қағидат ЕО-тың әріптес-елдерге көрсететін көмек пен олар тарапынан жасалатын саяси және экономикалық реформалар өзара байланысты екендігін білдіреді. Бұл қағидат құжатта былай көрініс тапқан: «Еуропалық кеңес саяси және экономикалық реформалар бағытын ұстанатын елдерге тиімді көмек көрсетуді өз ішіне қосатын жаңа әріптестікті құру жолын ұстанады» [4].

8-наурызда Еуропалық Комиссия және ЕО-тың сыртқы істер және қауіпсіздік саясаты бойынша жоғары өкілінің аппараты тарапынан дайындалған араб мемлекеттерімен ынтымақтастықтың жетілдірілген концепциясы көрсетілген ЕО-тың алғашқы ресми құжаты жарық көрді. Ол «Демократия және бірлесіп өркендеу үшін Оңтүстік Жерортатеңізімен әріптестік» деп аталды [5]. Бұл құжатты журналисттерге таныстыру барысында Баррозу былай мәлімдеді: «ЕО біздің көршілерімізбен қатынастарда алға сапалы серпіліс жасау керек. Олар саяси және экономикалық реформалар жолымен жүруді қалап отыр және қабілетті» [6]. Ұсынылған концепцияны толығымен жаңа деуге болмайды, өйткені ол өзгермейтін негізгі құндылықтарға және еуропалық басымдылықтарға негізделген ЕО саясатының бірізділігін көрсетеді. Құжатта ЕО аймақтағы өзгерістерді және осыған байланысты жаңа мүмкіндіктерді ескеретін өзінің бағытының жаңартылғандығын мәлімдейді. Оған жедел және ортамерзімді сипаттағы нақты шаралар кірген. Басымды мақсаттардың бірі ретінде аймақтағы демократияны дамыту болғандықтан, жаңа стратегияның бірінші элементі демократиялық трансформацияға және демократиялық институттардың қалыптасуына қолдау көрсету болып табылады. Бұл қолдау бостандық, конституциялық және құқықтық реформалар және жемқорлықпен күресуге басты назар аударады. Екінші негізгі элемент әріптестікті халықтар арасындағы өзара әрекеттестікті, әсіресе азаматтық қоғамға қолдау көрсету түрінде мемлекеттік шеңберден

шығару болып табылады. Концепцияда бірқатар араб мемлекеттеріндегі толқулар экономикалық мәселелермен, ұлттық байлықты бөлістірудегі үйлеспеушіліктермен, жұмыс орындарының жетіспеушілігімен, оқу жүйесінің және кәсіби дайындықтың әлсіздігімен байланыстырылады. Осыдан шыға келе үшінші негізгі элемент экономикалық даму және жұмыс орындарын құру болып табылады. Бұл мәселеге қатысты концепцияда ЕО-тың әріптес-мемлекеттермен өзара әрекеттесудің кең саласы қамтылған, оның ішінде шағын және орта бизнеске, оқу және денсаулық сақтау жүйесін реформалауға қолдау көрсету, кедей аймақтарды дамыту қарастырылған. Сонымен қатар, Оңтүстік Жерортатеңізі мемлекеттерімен ынтымақтастықты дамытуға бөлінетін қаржылық құралдардың біршама ұлғайтылатындығы айтылған.

11-наурызда ЕО-тың кезектен тыс өткен саммитінде Оңтүстік Жерортатеңізі мемлекеттерімен ынтымақтастықтың жаңа концепциясын қолдайтын декларацияны қабылдады. ЕК-тің шешіміне түсінік бере келе, оның төрағасы Херман Ван Ромпей ЕО-тың жаңа бағытын анықтайтын ескертпе жасады. Ол Тунис, Египет және Ливиядағы көтерілістер фундаментализмге ешқандай қатысы жоқ деп мәлімдеді [7].

Саммиттің қорытынды құжатында әріптестік әлдеқайда терең экономикалық интеграция, нарықтарға шығу мүмкіндігінің кеңдігі және саяси ынтымақтастық негізінде қалыптасу керектігі айтылған [8]. Сондықтан, ЕО-тың сараланған тәсілі көмек көрсету бағдарламасының көлемін шектеуді емес, керісінше, әріптес-мемлекеттермен ынтымақтастық көлемін жоспарлы түрде ұлғайтуды білдіреді. Жаңа стратегияда Еуропарламенттің Еуропалық инвестициялық банктің несиесі сомасын 1 млрд. еуроға көтеру ұсынысына қолдау көрсетілген. Бір мезгілде Комиссия Еуропалық қайта құру және даму банкінің қызметін Оңтүстік Жерортатеңізіне тарту бастамасына қолдау көрсетті. Бұл банктің қосымша 1 млрд. еуро көлемінде қаржы бөле алатындығы көрсетілді [9].

ЕО-тың жерортатеңіздік саясаты ЕКС-тың негізінде құрылған еді. Сондықтан, ЕО-тың Оңтүстік аймақтағы мемлекеттермен ынтымақтастығы көршілестік саясаттың қағидалары негізінде құрылған. Оңтүстік ынтымақтастық жүйесіне өзгерістер енгізу ЕКС-ты түгелдей қайта құруды қажет етті. Жерорта теңізі үшін

одақ моделінің күйреуі ЕКС мақсаттары мен құралдарының сәйкестік мәселесі туындады. Еуропарламенттің 2011 жылғы көктемгі сессиясында ЕКС жайлы тиянақты пікірсайыс өтті. Онда оңтүстік өлшем бойынша қабылданған резолюция көршілестік саясаттың тиімсіз екендігін қорытты. Еуропарламент Еуропалық Комиссияға ЕКС-ты реформалауды, соның ішінде ЕО-тың көмегін демократияны дамыту, адам құқықтарын қорғау, әріптестікті тек қана мемлекеттермен емес, сонымен қатар азаматтық қоғамдармен де дамытумен ұштастыруды ұсынды [10]. Яғни көршілестік саясат құндылыққа бағытталған болуы керектігі мензелген.

Бұндай ұсынысты ескеретін құжат 27-мамырда ОСҚС бойынша жоғары өкіл және Еуропалық Комиссия тарапынан жасалып Кеңеске ұсынылды. Ол «Жаңа амбициялық Еуропалық көршілестік саясат» деп аталды [11]. Пресс-конференцияда Кэтрин Эштон және еурокомиссар Штефан Фюле құжатты таныстыра келе, жаңа бастаманың мәні ЕО тәсілін реформалауға бағытталған көбірек қаржыландыру арқылы ЕКС-қа өзгеріс енгізуде екендігін айтып өтті [10]. 2011-2013 жылдарға арналған ЕКС үшін бөлінген 5,7 млрд. еуроға қосымша 1,24 млрд. еуро қаржы бөлу қарастырылды. Бұған қоса бұл кезеңге Еуропалық инвестициялық банк ЕКС мақсаттарына 1 млрд. еуро көлемінде несиелер бөлуді шешті. Ал Еуропалық қайтақұру және даму банкі ЕКС-тың әріптес-мемлекеттеріне аталған кезеңде жылдық несиелерді 2,5 млрд. еуроға дейін жоғарылатуға дайын екендігін білдірді.

Жаңа ЕКС-тың мазмұнына келетін болсақ, бірінші басымдылық үзілді-кесілді түрде жазылған – қоғамдармен ынтымақтастықтың маңыздылығының артуымен терең және берік демократияны құруға қолдау жасау. Екінші басымдылық «тұрақты экономикалық және әлеуметтік дамуға» қолдау көрсету болып қала берді. Бірақ бұл саладағы ЕО-тың әрекет ету бағыттары біршама кеңейтілді және нақтыланды. Осыған байланысты ЕО жеке қажеттіліктер мен басымдықтарды қажетті есепке алу үшін әрбір елді саралап отырады. Сонымен бірге, ЕО өзінің көмегін үш М-ге бағыттайды – money, mobility and markets – яғни ақша, мобильділік және нарықтар [12].

2011 жылдың 26-қыркүйегінде Комиссия Солтүстік Африка және Таяу Шығыс елдеріне арналған демократия, экономикалық өсім, жұмыспен қамтылу, микроқаржы, білім салаларын қолдауға бағытталған қосымша төрт бағдарламаны бекітті.

ЕО тәсілінің маңызды айырмашылығы шарттылық қағидаты болды. «Демократия және бірлесіп өркендеу үшін әріптестік» тек қана «ортақ құндылықтардың бірлескен бейілділігіне» емес, сонымен қатар, «демократия, адам құқықтары, әлеуметтік әділеттілік, тиісті басқару мен заңның үстемдік құруы» салаларында «нақты ілгерілеуге сүйене отырып құрылу керек». Мәселенің осылай қойылуына байланысты әріптестік сараланған тәсілге негізделетіндігі атап өтілген. «ЕО осындай бірлескен күн тәртібі бойынша жұмыс істеуге дайын елдерге үлкен қолдау көрсетуге, сонымен қатар, бұл бағыттан шыққан жағдайда қолдауды қайта қарастыруға дайын болуы керек» [13]. Бұндай екпін ЕО-тың әріптес мемлекеттерге қатысты саяси тәжірибесін өзгерту керек деп танылды. ЕО-тың аймақтағы елдермен әріптестігінің негізгі өлшемі сол елдерде салыстырмалы тұрақтылықты қамтамасыз ету және қауіпсіздікті нығайту болды. Оның ішіне екіжақты саяси-дипломатиялық қатынастар кешенінің болжамдылығы мен басқарушылығы кірді.

2008 жылы шілде айында Жерорта теңізі үшін одақты бекіткен Париж саммитінің декларациясында 43 қатысушы мемлекет Жерорта теңізін бейбітшілік, демократия, ынтымақтастық және өркендеу кеңістігіне айналдыруға талпынатындықтарын мәлімдеген еді. Одақтың стратегиялық мақсатына арналған бөлімде 8 бөлімнің алтыншысында ғана демократиялық бағдарлар жайында айтылған. Онда былай жазылған: «қатысушылар демократия және саяси плюрализмді нығайтуда, демократиялық қағидалар, адам құқықтары және негізгі еркіндіктерді толық сақтауға негізделген ортақ болашаққа күресуде өздерінің батылдықтарын білдіреді» [14]. Алайда бұл мәлімдеме ЕО-тың іс жүзінде әріптес-мемлекеттердің демократиялық трансформациясы мәселесін басымдылыққа шығаратындығын білдірді деп айтуға болмайды. ЕО-тың араб елдерімен демократиялық құндылықтарға қатысты өзара әрекеттесуді өлшемге сала алмағандығына декларацияның

2-ші пункті дәлел бола алады. Онда әріптес елдер үшін маңызды нақтылау көрсетілген – саяси, әлеуметтік-экономикалық реформалар және жаңғырту теңдік және дербестікті өзара қадірлеу негізінде жүзеге асуы тиіс.

Араб елдерінің ЕКС-на қатысуына байланысты құжаттарда Брюссельдің бенефициар мемлекеттерде демократияның жетіспеушілігіне қатысты сабырлы ұстанымда болғандығын байқауға болады, бірақ мәселелердің бар екендігі айтылмай қалмады. Мысалы, 2010 жылы ЕКС шеңберінде президент Бен Алидің кезекті қайта сайлануына байланысты Тунистің ілгерілеуі жөніндегі есепте плюрализм және сайлау құқықтарына бөгеттер бар екендігі атап өтілген. Алайда бұл ЕО үшін Туниспен ынтымақтастықты сыни түзетуге негіз бола алмады. Брюссель, керісінше, мәселелік салаларда және жалпылай ынтымақтастықты нығайту керек деп шешті. Бұған 2011-2013 жылдарға Туниске арналған Ұлттық индикативті бағдарлама дәлел бола алады. Бағдарлама бұл елмен күшейтілген әріптестікті қалыптастыруды бастауды қарастырды [15].

Алайда бұл бағдарлама жүзеге аспай қалды. Президент Бен Али елден қашпастан бір апта бұрын Еуропарламентте өткен пікірталас кезінде француз сыртқы істер министрі тунистік үкіметке тәртіпсіздікпен күресу үшін полицейлік құрамалар түрінде көмек ұсынған болатын, алайда Еурокомиссия бұл ұсынысқа еш мән бермеді.

Сонымен, Брюссельдің бағдарламалары қаржылық-экономикалық және моральдық-саяси тұрғыдан да ауыртпалықты арттырды, ал қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу күрделене берді. Бұл тұрғыда араб көктемі ЕО-тың аймақтағы елдермен қатынастардың қалыптасқан механизмдерін күйретіп қана қоймай, бұрынғы тәжірибеден бас тартуға мүмкіндік туғызды. Сонымен бірге, ЕО терең трансформациялық үрдістердің бейнесі болып табылатын оқиғалардың таралу көлемінен және олар тек қана сол аймақ елдеріне емес, сонымен қатар, басқа әлем елдеріне, соның ішінде ЕО-қа ұзақмерзімді сипатта ықпал ететіндігінен әрекет етеді.

Оңтүстік Жерортатеңізімен әріптестік ЕО-тың аймақтағы өзінің дәстүрлі саясатының тиімсіздігін еңсеру болып табылды. Одан

шығудың бірден-бір жолы – белсенді тәсілді қалыптастыру. ЕО аймақтағы трансформациялық үрдістерге қатысты барлық қауіп-қатерлерді, белгісіздіктерді, қиындықтарды түсіне отырып,

өзі ұстанатын қағидалар мен құндылықтарға ұмтылуды қолдайтын айқын стратегиялық таңдау жасау керек. Осы себептерге байланысты ЕО селқос бақылаушы болмауы керек.

Әдебиеттер

- 1 Cohn-Bendit Daniel. Tunisie: Trop, c'est trop! // Communiqué de presse. – 2011, 12 январь. – URL: <<http://www.cohn-bendit.eu/fr/ct/77>> Accessed: 10/02/2014
- 2 Written Ministerial Statements. Column 47 WS. Brussels. – 2011, 3 February. URL: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201011/cmhansrd/cm110203/wmstext/110203m0001.htm#11020324000155>> Accessed: 10/02/2014
- 3 Danilov. D. Evropejski Soiuz v poiske otvetov na vyzovy arabskoj vesny // Indeks bezopasnosti. – 2011. – № 3–4 (102–103), – P. 112
- 4 European Council. 4 February 2011. Conclusions. Brussels. 2011. 8 March // Official Journal of the European Council (Nr: EUCO 2/1/11). -2011, 8 March. URL: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/119175.pdf>
- 5 A Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean. Joint communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions // Official Journal of the European Communities, Brussels, COM (2011) 200 final. – 2011, 8 March. URL: < http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf >
- 6 EU Commission launches ambitious Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean. Official Journal of the European Commission, Brussels, (IP/11/268. 2011) 8 March. URL: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-268_en.htm >
- 7 Remarks by President Herman VAN ROMPUY at the press conference following the extraordinary European Council on EU Southern Neighborhood and Libya // Official Journal of the European Council, Brussels (PCE 065/11) P. 2 – 2011, 11 March. URL: < http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/119805.pdf >
- 8 Extraordinary European Council. 11 March 2011. Declaration // Official Journal of the European Council, Brussels (EUCO 7/1/11), REV 1. CO EUR 5, CONCL 2, P. 5. – 2011, 20 April. URL: < https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/119780.pdf >
- 9 A Partnership for Democracy and Shared Prosperity. P. 8 // Joint communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions // Official Journal of the European Communities, Brussels, COM (2011) 200 final. – 2011, 8 March. URL: <http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf>
- 10 A new response to a changing Neighborhood. Joint communication to the European Council, the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Official Journal of the European Communities, Brussels COM (2011) 303 final. – 2011, 25 May. URL: <<http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2013/01/WP-2.1.pdf>>
- 11 Evropejski Soiuz: Fakty i Kommentari // Assotsiatsia evropejskih issledovani. – Vyp. 63–64: yanvar’–iun’ 2011 y. – Moskva: 2011. – P. 49
- 12 The EU's response to the «Arab Spring» // Official Journal of the EU COM (2011)303. MEMO/11/918. – 2011, 12 December.
- 13 A Partnership for Democracy and Shared Prosperity. P. 5 // Official Journal of the EU, Brussels, COM (2011) 200 final. – 2011, 8 March. URL: < http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf >
- 14 Declaration commune du sommet de Paris pour la Meditterane. Paris. 13 juillet 2008. P. 9. // Official Journal of the EU, Brussels, URL: < http://www.euromedrights.org/files/documents/Recom_presidence_su_doise_FR_193621893.pdf >
- 15 Tunisie. Programme Indicatif National. 2011–2013. URL: < http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/2011_enpi_nip_tunisia_fr.pdf >